

Јован Д. МИТРОВИЋ
Народни музеј Србије

Илија Ж. МИКИЋ
Археолошки институт, Београд

ОТКУПЉЕНИ ПРЕДМЕТИ ОД КЕРАМИКЕ ИЗ ОКОЛИНЕ ГОЛУПЦА: НОВИ ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ БРОНЗАНОГ ДОБА У БРАНИЧЕВУ

Апстракт: Народни музеј Србије је током осамдесетих година прошлог века откупио за Праисторијску збирку деветнаест керамичких посуда које, према општем стилу украшавања и типолошким карактеристикама, припадају хоризонту инкрустоване керамике типа Дубовац – Жуто брдо – Грла Маре. Посуде су на девастираним археолошким налазиштима случајно пронашли физички радници приликом земљаних радова на дунавској обалоутврди, код места Пожежено, и реконструкције месног пута на потесу између места Винци и Усје, надамак епонимног бронзаноodobног налазишта Жуто брдо. Сврха рада је музеолошка обрада и публикавање откупљених праисторијских налаза.

Кључне речи: Дубовац – Жуто брдо – Грла Маре културни комплекс, бронзано доба Ђердапа, Браничево, Подунавље

... у околини овој налазишта (Жуто брдо, прим. ЈМ), без ичачије одређених локалитета, налажене су по иричању сивановника и урне са сивљеним косиима. Несивљених скелета на тим местима до сада није нађено, те се на основу досадашњих података даје закључивање, да је ово насеље постојало у једној културној периоди, у којој је сивљавање мриваца било, ако не искључиво, а оно бар већма у обичају (Васић 1907: 3).

Милоје М. Васић, чувар Народног музеја у Београду

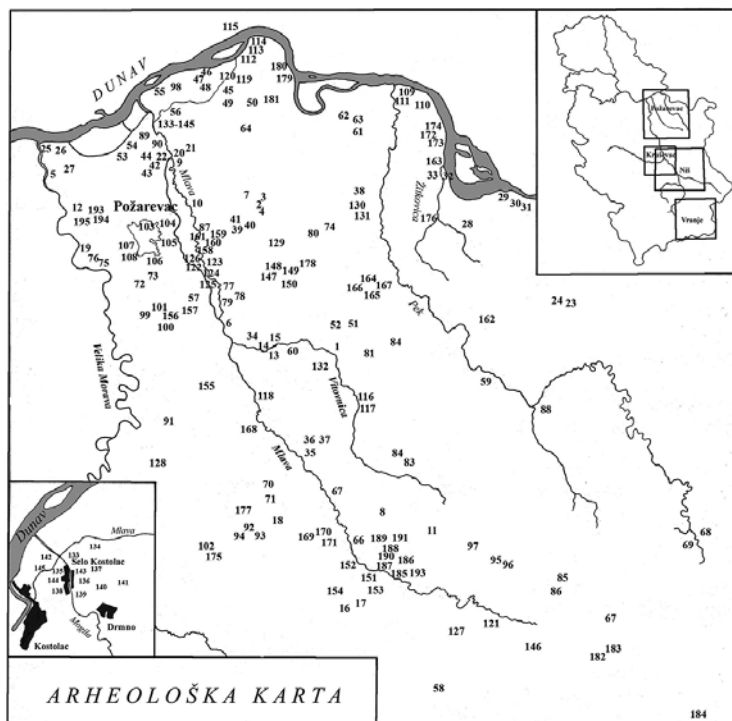
Систематска испитивања дубовачко-жутобрдске групе¹ у Србији су започета крајем XIX века. Велики допринос проучавању инкрустоване керамике дао је Милоје М. Васић детаљним рекогносцирањима и каснијим мањим сондажним ископавањима појединих налазишта у *Дунавској Долини* (српско Подунавље). Васић је предузео истраживања некрополе у Кличевцу 1901, и том приликом је открио шест гробова са карактеристичним дубовачко-жутобрдским керамичким материјалом, затим праисторијских насеља на налазишту Жуто брдо код Усја 1906. и у Велесници код Кладова 1910. године. Као резултат тих ископавања настала је информативна студија о Жутом брду, један од првих синтетских радова чији је аутор детаљном анализом поставио основе за даље проучавање културних прилика у оквиру ове бронзанодобне групе (Vasić 1902: 172–190; Васић 1907: 1–48; Васић 1912: 1–43; Tasić 1972; Тасић 1983; Гарашанин 1983; Пековић 2013: 18–19). Такође, захваљујући допуњеним подацима са многих рекогносцирања и ископавања која су извели београдски и пожаревачки археолози на подручју Браничева педесетих и шездесетих година XX века и, наравно, истраживањима у зонама акумулационих језера Ђердап I и Ђердап II, регистрован је велики број налазишта² ове културне групе (Popović, Vukmanović and Radojčić 1986: 168–183; Јацановић 1986: 5–13; Јацановић 1991: 9–14; Jevtić and Vukmanović 1996: 283–293; Јацановић 1997: 249–258; Стојић и Јацановић 2008; Пековић 2013: 15–21) (сл. 1). Сматра се да налази са локалитета источно од ушћа Мораве представљају специфичне варијанте инкрустоване керамике типа Жуто брдо – Кличевац, док се западно од ове области развијају Белегиш I и параћинска култура, као резултат постватинских утицаја (Tasić 1972: 99; Тасић 1983; Kapuran, Bulatović i Danković 2019: 113–114).

О ЗАОСТАВШТИНИ ДУБОВАЧКО-ЖУТОБРДСКЕ КУЛТУРНЕ ГРУПЕ

Инкрустована керамика, која је била распрострањена у централном и јужном подручју Карпатског басена током средњег бронзаног доба, представља један необичан стилски феномен који, према мотивима украшавања, нема много додира са декорацијом посуда у претходним раздобљима праисторије, а нарочито је карактерише богато декорисана површина истицана испуњавањем органском белом бојом. У прошлости, као и данас, неки археолози су феномен инкрустоване керамике везивали за културне утицаје који су дошли с југа Балканског полуострва, тачније из Микене. Такве теорије је пре више деценија аргументовано оповргао Н. Тасић, руководећи се у првом реду стратиграфијом на локалитетима Гомолава IVa, Попов салаш и Стојића гумно, на којима је приметио да инкрустована керамика дефинитивно указује на утицаје који су стизали са запада, односно из Славоније и Барање, и директно се надовезује на ватинску културу. На поменутих локалитетима у Срему и јужној

-
- 1 Назив Дубовац – Жуто брдо – Грла Маре у српску археологију је увео Милутин Гарашанин, који је на тај начин нагласио територију њеног распрострањања (Garašanin 1983: 520).
 - 2 До сада је у Србији констатовано више од 150 локалитета на којима је нађена ова керамика, али је само мали број налазишта систематски истражен (Пековић 2013: 10).

Бачкој, ти културни утицаји се нису укоренили, већ су се стабилизовали на подручју источног Баната и српско-румунског Подунавља (Tasić 1972: 96–97; Каруран, Bulatović i Danković 2019: 115). Културна група Дубовац – Жуто брдо – Грла Маре припада комплексу панонско-подунавских група инкрустоване керамике. Сродност се одражава у низу заједничких елемената који се јављају у керамичком материјалу и декорацији, тако да ова група и њој сродне манифестације могу да се сматрају локалним варијантама споменутог културног комплекса, који се временски може сместити у другу половину II миленијума пре н. е.³ Напоменућемо да су за наше просторе и за ову археолошку групу у последње време добијени значајни радиокарбон датуми. Са налазишта Над Клепечком узоркована је животињска кост *Bos taurus*-а (укоп 6, сонда 77) и добијени апсолутни датум износи сса 1535–1496. године пре н. е. (61,8%). Са налазишта Балеј у северозападној Бугарској, из гроба 27 добијен је датум који се приближно смешта у XIV–XIII век пре н. е. (Alexandrov, Ivanov and Hristova 2016: 453–454; Каруран, Bulatović i Danković 2019: 121).

Сл. 1 Карта археолошких локалитета на подручју Браничева: Голубац, код ушћа Туманске реке (бр. 32, 33), Пожежено, локалитет Градац (бр. 110, 111), Винци–Усје, локалитет Жуто брдо и обала Дунава (бр. 173, 174) (према: Стојић и Јацановић 2008: 528–529)

Fig. 1 Map of archaeological sites in the area of Branicevo: Golubac, near the confluence of the river Tumaška Reka (no. 32, 33), Požeženo, site of Gradac (no. 110, 111), Vinci–Usje, site of Žuto Brdo and the bank of the Danube (no. 173, 174) (after: Стојић и Јацановић 2008: 528–529)

3 Култура Дубовац – Жуто брдо – Грла Маре обухвата временски период од сса 1650. до 1200/1150. године пре н. е. (Holenweger 2011: 35).

Што се тиче насеља дубовачко-жутобрдске групе, знамо да су подизана на високим речним терасама или на природно уздигнутим теренима. Спомену-та недовољна истраженост не дозвољава извођење закључака о њиховом карактеру, али можемо да претпоставимо да нису била утврђена и збијеног типа (Васић 1912: 3; Мано-Зиси, Марић и Гарашанин 1950: 143–167). Ипак, извесне податке дале су некрополе. Налазиле су се у близини насеља, на високим обалама и доминантним местима, као и на ниским обалама подложним плављењу. За дубовачко-жутобрдску групу је карактеристично спаљивање покојника и сахрањивање њихових остатака у урни. Гробови обично садрже једну урну, али су чести и гробови с две или више урни са богатим прилозима од керамике. Претпоставка је да та појава у гробовима по свему судећи указује на диференцирање покојника према „економском“ положају. Карактеристику дубовачко-жутобрдске групе представља покретни археолошки материјал. Најбоље су познати керамички предмети и фигурална пластика, који јој својим техничким особинама, облицима и орнаменталним композицијама дају посебно место у породици бронзанодобних култура Подунавља. Орнаментика дубовачко-жутобрдске керамографије рађена је разноврсним техникама пре печења, док је површина суда још мека и влажна. Углавном је примењивано урезивање, једноставно или комбиновано са убодима у низу. Та техника је најчешће заступљена и њом су реализовани најизразитији мотиви: меандри, спирале, гирланде, аркаде, троуглови, ромбови, таласасте и цикцак линије. За њено спровођење коришћено је оштро оруђе са једним, два или три врха. Друга, такође честа техника је жигосање. Жигосањем су рађени полукругови, кругови, концентрични кругови и ромбови. Неки орнаменти, као убоди и кратки зарези у низу, извођени су неком врстом инструмента с назубљеним точкићем или пинтадером. Урезани и жигосани орнаменти редовно су инкрустовани. Инкрустација је, као што смо већ навели, вршена углавном органском беличастом масом. Репертоар орнаменталних мотива је веома разноврстан, те се на овом месту тешко може дати њихов системски преглед, тим пре што често чине саставне делове композиција и ретко се употребљавају као самостални декор. Особеност орнаменталне композиције могла би да се протумачи као утицај металног накита и имитација металних посуда. Томе треба додати и могућност вегетабилног порекла орнамената, које се тешко запажа због велике стилизације, као и преузимање орнаменталних мотива са текстила, како то потврђује компарација са украсима на статуетама (Јацановић 1991: 5–22; Крстић 2003: 69–83; Пековић 2013: 134–141; Митровић 2019–2020).

О ОТКУПЉЕНИМ УРНАМА, ЗДЕЛАМА И ПЕХАРИМА ИЗ ОКОЛИНЕ ГОЛУПЦА

Не можемо изнети много прецизних чињеница за девастирана и неубицирана налазишта код Пожежене⁴ и са простора између места Винци и Усје, ода-

4 У Пожежени надомак Великог Градишта, 16. септембра 1869. године рођен је Милоје М. Васић, *оцац-оснивач* археолошке дисциплине у Србији (Palavestra 2020: 22–25). Као занимљивост истичемо да је код

кле потичу откупљене посуде.⁵ Непостојање стратиграфских података, као и диспозиција претпостављених уништених ивица укопа „гробних целина“ или култних јама отежавају извођење закључака у вези броја укопа, хронолошких фаза укопавања „гробова“, „кенотафа“ или јама, количине прилога или даћа, о томе да ли су се „гробови“ концентрично или линијски простирали по површини, као и да ли су, на пример, обележавани видљивим знаком на површини. Верујемо да је на тим претпостављеним девастираним, као и на другим некрополама из тог периода примењивано сахрањивање спаљених покојника. Трагови спаљених покојника, ломаче или било какве врсте прилога затечени су само у посудама кат. 3, 5 и 14, и о њима ће бити више речи касније.

Идентичне и сличне појаве у начину сахрањивања запажене су и на свим до сада познатим некрополама дубовачко-жутобрдске групе. Мање или веће уочене разлике локалног су значаја и одражавају специфичност услова у којима су се развијале поједине заједнице. Најближе аналогije пружају некрополе са подручја Олтеније у Румунији (нпр. Крна и Балта Верде), у североисточној Србији (нпр. Орешац и Лудош у Банату, Песак, Вајуга и Гламија у Ђердапском Кључу) и северозападној Бугарској (нпр. Балеј) (Dumitrescu 1961; Крстић 2003; Пековић 2013; Alexandrov, Ivanov and Hristova 2016: 439–456).

Према функцији, у керамичком материјалу дубовачко-жутобрдске групе може да се издвоји више облика посуда, и то урне, зделе (употребљаване и као поклопци за урне), пехари са једном или две дршке, шоље, двојне посуде, зоморфне вазе, постоља, огњишне посуде, поклопци итд.⁶ Од деветнаест откупљених посуда које потичу са налазишта код Пожежене и са простора између Винца и Усја, шест урни (кат. 1–6), три зделе (кат. 15–17), један пехар (кат. 18) и једна шоља (кат. 19) украшени су разноврсним комбинованим урезаним и утиснутим инкрустованим орнаментом. Урне са хоризонтално заравњеним ободом, краћим, левкасто разгрнутим вратом, наглашеним заобљеним раменом које у суженом делу, ка прелазу у наглашени трбух, спајају вертикално постављене тракасте дршке, називају се и урнама етажног типа. Дна ових посуда су уска и равна.⁷ Оне припадају првом, основном типу дубовачко-жутобрдске групе урни, према подели коју је извршио М. Пековић (Пековић 2013: 120). У нашем случају, откупљене етажне урне воде се под кат. 1–4. Сви откупљени налази типични су представници керамичке продукције урни, здела, пехара/шоља, карактеристични за дубовачко-жутобрдску групу средњег, од-

Пожежене на обали Дунава, у непосредној близини ондашње царинарнице, 1900. године М. М. Васић констатовао налазиште жутобрдске културе (Гарашанин и Гарашанин 1951: 57).

- 5 Налазишта су девастирана употребом механизације приликом земљаних радова на дунавској обалоутврди код Пожежене (без ближих података) и реконструкције месног пута 1981. године, на потесу између места Винци и Усје, код Жутог брда (Архив збирке бронзаног доба Народног музеја Србије). Посуде кат. 9, 10, 11, 12, 13, 14 и 18 је Народно музеј Србије за Праисторијску збирку откупио од извесног Миленка Дашића из Браничева, за тадашњих 16.000,00 динара (Општа архива Народног музеја Србије, Откупи за 1981. годину).
- 6 Према налазима и подацима до којих су дошли Д. Крстић и В. Думитреску приликом истраживања некропола у Гламији и Крни, украшене биконичне зделе служиле су за поклапање урни, док су мале посуде, шоље, тј. пехари били у функцији гробних прилога (Dumitrescu 1961; Крстић 2003).
- 7 Претпоставља се да наглашена профилијација посуда, са оштрим прелазима између саставних делова, указује на узоре које су имале у металном посућу (Пековић 2013: 120).

носно касног бронзаног доба. Осим орнаментисаних посуда, знатан део покретног материјала припада и неукрашеној керамици. У питању су биконичне (трбушасте) урне са две тракасте вертикалне дршке (кат. 7–14). Неукрашена керамика чини значајан део налаза дубовачко-жутобрдске групе. Неукрашене посуде које публикујемо у овом раду, својим облицима у потпуности одговарају налазима са некрополе у Крни, или из гробова VI/1, односно I2, са налазишта Вајуга–Песак, са налазишта Гламија из гробова 7, 8, 9 или 12, као и са налазишта Мрфаја (ушће Поречке реке) (Цермановић-Кузмановић 1960: 185–192; Dumitrescu 1961: Pl. LXV/92, LXVI/104, LXXVI/220, LXXVIII/261, LXXIX/249, LXXX/269, LXXXIX/369; Летица 1975: 163–174; Премк, Поповић и Бјелајац 1984: 111–114, сл. 100–102; Поповић, Vukmanović and Radojić 1986: 168–183; Јацановић 1997: 251; Крстић 2003: 175–181; Пековић 2013: 81; Капуран, Булатовић и Јовановић 2014: 217–218, сл. 97). Морамо напоменути да је неукрашеној керамици ретко кад посвећивана адекватна пажња, па је култура Дубовац – Жуто брдо – Грла Маре углавном дефинисана на основу раскошно украшене инкрустоване керамике. Заступљеност неорнаментисаних посуда међу налазима ове културе није занемарљива. На пример, статистичким прегледом грнчарије са некрополе Крна, Д. Јацановић је увидео да је од 368 посуда откривених у 111 гробова, 116 неукрашених. У 28 гробова нађене су само инкрустоване посуде, а у 69 оне доминирају, у 28 гробова њихов број је исти као и број неорнаментисаних посуда, у 19 гробова откривен је већи број неорнаментисаних посуда, док су у 11 гробова биле само неукрашене посуде (Dumitrescu 1961; Јацановић 1997: 253). Претпоставка Д. Јацановића је да инкрустоване посуде чине посебну врсту керамике везане за некрополе, па је логично, према његовом мишљењу, што их нема у насељима из касног бронзаног доба (Јацановић 1997: 253). Н. Тасић, с друге стране, сматра да, упркос недостатку прецизнијих стратиграфских података са налазишта Вајуга–Песак, где има и барокне дубовачко-жутобрдске керамике (нпр. у гробовима 3 и 4), постоји утисак да се неорнаментисана керамика појављује на крају ове културе као реакција на презасићеност орнаментиком која је у финалној фази дубовачко-жутобрдске групе доживела свој најпотпунији домет (Вукмановић и Поповић 1984: 85–92; Vukmanović and Popović 1986: 7–26; Тасић 1997: 84). Таква запажања и претпоставке сматрамо прихватљивим као модел проверљивости, који намеће потребу за што масовнијим публикавањем и дефинисањем неукрашених керамичких посуда дубовачко-жутобрдске групе. Познато је да је ова група дефинисана углавном на основу случајно откривених некропола на обалама Дунава и његових притока. И поред тога, број регистрованих некропола дубовачко-жутобрдске групе, како смо већ рекли, није мали. Насупрот томе, број регистрованих насеља није задовољавајући. Стога сматрамо да би се обрадом, издвајањем и публикавањем неукрашених посуда дубовачко-жутобрдске групе у североисточној Србији можда могла дефинисати и убицирати потенцијална насеља.

Урне

Кат. 1. Урна етажног типа, са делимично очуваним вратом и тракастом дршком која спаја средину врата с раменом (недостаје обод) (Т. I/1). Дно је равно. Раме и трбух богато су украшени. Украс на рамену чине два наизменично постављена сложена орнамента. Један орнамент је у виду хоризонталне линије уоквирене убодима, која се на крајевима завршава спиралним завијуцима. Овај мотив се протеже дуж горње површине рамена. Испод њега, на средини рамена, налазе се три кратке хоризонталне линије у комбинацији с низовима убода и концентричним круговима. Други сложени орнамент чини хоризонтална цикцак линија са спиралама на крајевима, из чијих се углова спуштају две вертикалне линије са концентричним круговима на крајевима. Појас рамена је уоквирен низовима косих убода. На трбуху се налазе међусобно повезане аркаде у комбинацији с вертикалним линијама и концентричним круговима. Дршка је украшена убодима и линијама. Орнаменти су изведени урезивањем, убодима и жигосањем. Бела инкрустација делимично је очувана. Боја је мркосива. Земља је помешана с крупнијим зрнцима песка, неуједначено печена. Инв. 25539.

Димензије: очувана Н 22,8 cm, Rd 6,7 cm

Предмет је пронађен на непознатом налазишту на дунавској обалоутврди код Пожежене.

Непубликована

Т. I Инкрустоване урне (документација Народног музеја Србије; припрема: С. Поповић)
Pl. I Encrusted urns (Documentation of the National Museum of Serbia; prepared: S. Popović)

Кат. 2. Урна етажног типа са четири тракасте дршке на трбуху (недостаје врат са ободом) (Т. I/2). Дно је равно. На појасу трбуха, између етажа се протеже хоризонтално ребро, чији се крајеви спајају с горњим кореном дршки. Урна је богато украшена. На горњем делу рамена налазе се четири хоризонталне линије које се изнад дршки завршавају спиралним увијцима и између којих су по три вертикалне линије са концентричним круговима на крајевима. На рамену, између дршки, налазе се мотиви лучних линија са концентричним круговима на крајевима. Доњи појас рамена украшен је хоризонталним линијама у комбинацији са вертикалним сноповима уреза и концентричних кругова. На заобљеном делу доњег конуса су цикцак линије у комбинацији с концентричним круговима, низовима убода и вертикалним линијама. Дршке су украшене урезаним линијама, убудима и концентричним круговима. Боја је сивомрка, са мат превлаком. Земља је мешана с крупнијим зрнцима песка, неуједначено печена. Делимично је реконструисана. Инв. 25543.

Димензије: очувана Н 33 cm, Rd 10 cm

Предмет је пронађен на непознатом налазишту на дунавској обалоутврди код Пожежене.

Непубликована

Кат. 3. Урна етажног типа, са две тракасте вертикалне дршке на трбуху (недостају врат и обод, једна дршка је реконструисана) (Т. I/3). Урна је богато украшена. Дно је равно. На горњем делу рамена налазе се два хоризонтална низа убода, између којих су концентрични кругови и низови троугластих убода. На средњем појасу рамена су четири хоризонталне линије са спиралним увојцима на крајевима, између којих су по три вертикалне линије са концентричним круговима на крајевима. На средњем појасу рамена, испод хоризонталних линија, су мотиви полукружних линија у комбинацији са концентричним круговима. На прелазу горње у доњу етажу налазе се троструке линије уоквирене зарезима, од којих се спуштају широко постављене линије и убоди у комбинацији са концентричним круговима. Орнаменти су изведени урезивањем, убудима и жигосањем. Бела инкрустација је местимично сачувана. Боја је мркотамносива, са мат превлаком. Земља је мешана с крупнијим зрнцима песка, неуједначено печена. Делимично је реконструисана. Приликом пражњења урне пронађене су спаљене кости. Инв. 25544.

Димензије: очувана Н 24 cm, Rd 8,7 cm

Предмет је пронађен на непознатом налазишту на дунавској обалоутврди код Пожежене.

Непубликована

Кат. 4. Урна етажног типа, са две дршке (недостају врат и обод). Доњи део конуса је неорнаментисан (Т. I/4). Дно је равно. На делу трбуха између дршки је по једно вертикално пластично ребро. Урна је богато украшена. Горњи део рамена прати урезана линија која се изнад дршки развија у сложени мотив кога чине спирални увојци и вертикалне линије са концентричним круговима на крајевима. На рамену између дршки, а изнад вертикалног пластичног испупчења, налази се мотив у виду две хоризонталне линије са концентрич-

ним круговима на крајевима, испод којих су две наспрамно постављене лучне линије са спиралама и концентричним круговима на крајевима. С обе стране овог орнамента налази се мотив концентричних кругова у комбинацији с хоризонталним линијама и убодима. Прелаз трбуха у раме украшен је снопом линија, испод којих је цикцак линија на чијим се угловима налазе концентрични кругови или се продужује у вертикалну линију. Орнаменти су изведени урезивањем, убодима и жигосањем. Бела инкрустација је местимично сачувана. Боја је сивоцрна, са мат превлаком. Земља је мешана с крупнијим зрнима песка, неуједначено печена. Инв. 25546.

Димензије: очувана Н 25 cm, Rd 7 cm

Предмет је пронађен на непознатом налазишту на дунавској обалоутврди код Пожежене.

Непубликована

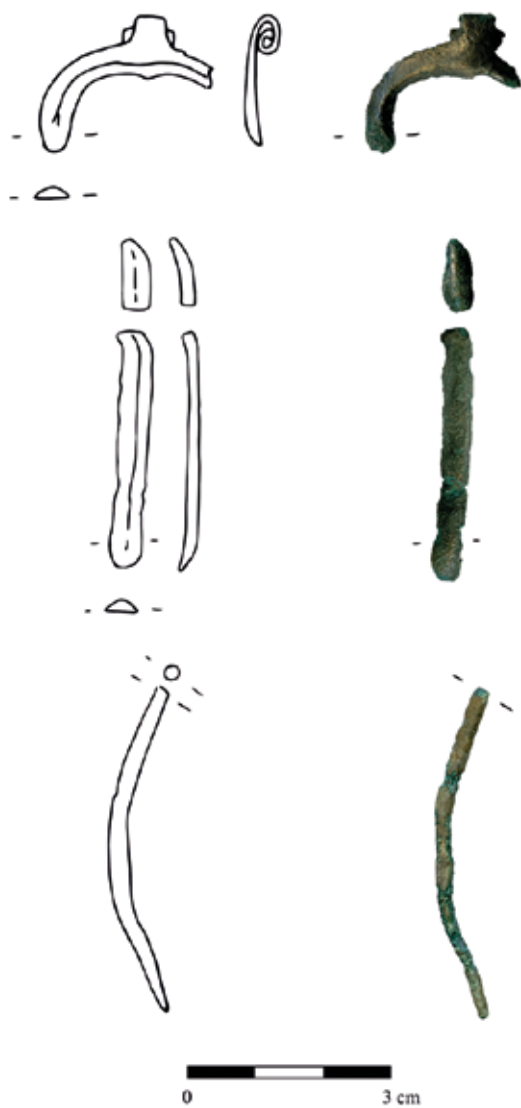
Кат. 5. Урна биконичне профилације, са четири тракасте вертикалне дршке на трбуху (недостају врат и обод) (Т. I/5). Рање је високо, нешто искошено, с наглашеним прелазом у трбух. Дно је равно. На рамену, при ободу и у висини дршки, су четири брадавичаста испупчења. Урна је богато декорисана. Горњу ивицу рамена украшава трострука линија коју с доње стране прати низ уреза. Изнад дршки су мотиви у виду наспрамно постављених лучних линија са концентричним круговима на крајевима. На рамену, између дршки, украс чини вертикална линија са по два концентрична круга на крајевима. Линију са обе стране прате полукружићи и убоди. На прелому трбуха су широке аркаде у комбинацији с вертикалним линијама и концентричним круговима. Дршке су украшене полукружићима. Орнаменти су изведени урезивањем, убодима и жигосањем. Бела инкрустација је местимично очувана. Боја је сивомрка, са мат превлаком. Земља је мешана с крупним зрнима песка, неуједначено печена. Делимично је реконструисана. Приликом прањњења урне пронађене су спаљене кости и фрагментован бронзани накит. Претпостављамо да предмети од бронзе, рађени у техници ливења, представљају делове накита који су вероватно били функционални и саставни део одеће кремираног покојника. У питању су фрагменти лунуластог привеска,⁸ наруквице/гривне троугаоног пресека и игле (сл. 2). Поменути налази су деформисани услед утицаја високе температуре ломаче и представљају делове накита типичне за овај период бронзаног доба (Вукмановић и Радојчић 1995: 66). Инв. 25548.

Димензије: очувана Н 25,5 cm, Rd 10 cm

Предмет је пронађен на непознатом налазишту на дунавској обалоутврди код Пожежене.

Непубликована

8 Можемо да предложимо да, према делимично сачуваном облику, привезак из урне кат. 5 одредимо у фазу Вг С. Од Вг В2 јављају се једноставни примерци, док се у млађим фазама развијају и, према налазима у гробовима на Карабурми, завршавају своје постојање у фази С2. Наравно, то не значи да их није било и касније, до фазе D, као што је то случај и с другим металним предметима (Todorović 1977: 138–139).

Сл. 2 Фрагментовани предмети од бронзе пронађени у урни кат. 5: лунуласти привезак, гривна/наруквица и игла (документација Народног музеја Србије; цртежи: А. Капуран)

Fig. 2 Fragmented bronze items discovered in urn cat. 5: lunula-shaped pendant, bracelet and pin (Documentation of the National Museum of Serbia; drawings: A. Kapuran)

Кат. 6. Урна трбушасте профилације, с левкастим вратом и две тракасте дршке на трбуху (Т. I/6). Дно је равно. На рамену се налазе четири симетрично распоређене брадавичасте апликације. Урна је богато орнаментисана. Основни орнамент на рамену чине четири широко постављене лучне линије са концентричним круговима на крајевима. Линију с доње стране прате полукружни и концентрични кругови. На прелазу рамена у врат налази се сноп линија испод којих је хоризонтални низ убода у комбинацији с цикцак линијом, из чијих се углова спуштају низови убода. На врату су четири групе концентричних кругова, а на хоризонтално извученом ободу групе снопова линија и низова зареза. Орнаменти су изведени урезивањем, убодима и жигосањем. Бела инкрустација је местимично очувана. Боја је мркосива, са мат превлаком. Земља је мешана са крупним зрнима песка, неуједначено печена. Реконструисана је. Инв. 25549.

Димензије: очувана Н 23,5 cm, Ro 21 cm, Rd 7,9 cm

Предмет је пронађен на непознатом налазишту на дунавској обалоутврди код Пожежене.

Непубликована

Кат. 7. Урна биконичне профилације, с благим прелазом високог рамена у трбух (недостају врат и обод) (Т. II/7). Дно је равно. На трбуху су две тракасте вертикалне дршке (једна је реконструисана). Неукрашена је. Боја је сивомрка, са мат превлаком. Земља је мешана с крупнијим зрнима песка, неуједначено печена. Инв. 25547.

Димензије: очувана Н 21,2 cm, Rd 8,4 cm

Предмет је пронађен на непознатом налазишту на дунавској обалоутврди код Пожежене.

Непубликована

Т. II Неорнаментисане урне (документација Народног музеја Србије; припрема: С. Поповић)

Pl. II Undecorated urns (Documentation of the National Museum of Serbia; prepared: S. Popović)

Кат. 8. Урна биконичне профилације, с левкастим вратом и две дршке на трбуху (Т. II/8). Горњи конус је висок. Дно је равно. Неукрашена је. Боја је мркосива, са мат превлаком. Земља је мешана с крупнијим зрнима песка, неуједначено печена. Реконструисан је обод. Инв. 25545.

Димензије: очувана Н 25,5 cm, Ro 19 cm, Rd 7,2 cm

Предмет је пронађен на непознатом налазишту на дунавској обалоутврди код Пожежене.

Непубликована

Кат. 9. Урна благе биконичне профилације, са цилиндричним вратом и равним дном (Т. II/9). Обод је раван и нешто разгрнут. На трбуху су две тракасте дршке. Неорнаментисана је. Површина је без превлаке, мркосиве боје. Земља садржи знатну количину зрна песка, неуједначено је печена. Реконструисана је. Инв. 25639.

Димензије: очувана Н 24,5 cm, Ro 14,8 cm, Rd 8 cm

Предмет је пронађен 1981, приликом трасирања пута на потесу између Винца и Усја, код Жутог брда.

Непубликована

Кат. 10. Урна трбушасте профилације, са вишим левкастим вратом и равним дном (Т. II/10). Обод је раван. На трбуху су две тракасте вертикалне дршке (једна је реконструисана). Неукрашена је. Површина је без превлаке, мркосиве боје. Земља садржи крупнија зрна песка, неуједначено печена. Реконструисана је. Инв. 25640.

Димензије: очувана Н 25 cm, Ro 14,1 cm, Rd 8 cm

Предмет је пронађен 1981, приликом трасирања пута на потесу између Винца и Усја, код Жутог брда.

Непубликована

Кат. 11. Урна биконичне профилације, с две тракасте дршке и равним дном (недостају врат и обод) (Т. III/11). Неукрашена је. Боја је сивомрка. Земља садржи крупна зрна песка, неуједначено је печена. Инв. 25640.

Димензије: очувана Н 18,2 cm, Rd 10,5 cm

Предмет је пронађен 1981, приликом трасирања пута на потесу између Винца и Усја, код Жутог брда.

Непубликована

Кат. 12. Урна трбушасте профилације, са цилиндричним вратом и профилисаним равним дном (Т. III/12). Обод је раван и нешто разгрнут. На трбуху су две тракасте вертикалне дршке. Неукрашена је. Има мат превлаку, мркосиве је боје. Земља садржи крупнија зрна песка, неуједначено је печена. Реконструисана је. Инв. 25643.

Димензије: очувана Н 22 cm, Ro 15 cm, Rd 6,9 cm

Предмет је пронађен 1981, приликом трасирања пута на потесу између Винца и Усја, код Жутог брда.

Непубликована

Кат. 13. Урна трбушасте профилације, с левкастим вратом и равним дном (Т. III/13). На асиметричном трбуху су две тракасте вертикалне дршке. Неукрашена је. Површина има слабије очувану мат превлаку мрке боје. Земља је мешана с песком, неуједначено је печена. Реконструисана је. Инв. 25644.

Димензије: очувана Н 23,5 cm, Ro 15,1 cm, Rd 8,1 cm

Предмет је пронађен 1981, приликом трасирања пута на потесу између Винца и Усја, код Жутог брда.

Непубликована

11

12

13

14

Т. III Неорнаментисане урне (документација Народног музеја Србије; припрема: С. Поповић)

Pl. III Undecorated urns (Documentation of the National Museum of Serbia; prepared: S. Popović)

Кат. 14. Урна биконичне профилације, са цилиндричним вратом, заобљеног трбуха с две тракасте вертикалне дршке на трбуху (Т. III/14). Дно је равно. Неукрашена је. Површина је без превлаке, мркосиве боје. Земља садржи пек, неуједначено печена. Реконструисана је. Приликом прањњења урне пронађене су спаљене кости. Инв. 25645.

Димензије: очувана Н 20,5 cm, Ро 13,1 cm, Rd 6,5 cm

Предмет је пронађен 1981, приликом трасирања пута на потесу између Винца и Усја, код Жутог брда.

Непубликована

Зделе, шоља и њехар

Кат. 15. Здела биконичне профилације, с две дршке (једна је реконструисана) (Т. IV/15). Дно је равно. Рање је заобљено и наглашено, са оштро насађеним искошеним вратом, разгнуртним и четвртасто извученим ободом. Дршке спајају средину врата с раменом. На рамену се налазе четири хоризонталне линије са спиралним увојцима на крајевима, испод којих су, на трбуху, групе од по три хоризонталне линије у комбинацији с вертикалним низом убода. Ти мотиви су уоквирени лучним линијама које се спуштају до ивице дна, деле-

ћи трбух зделе у четири декоративне зоне. На врату су хоризонталне линије, низови убода и групе концентричних кругова. Дршке су украшене линијама. Орнаменти су изведени урезивањем, убодима и жигосањем. Боја је мркосива, с мат превлаком. Земља је мешана с песком, неуједначено је печена. Реконструисана је. Инв. 25550.

Димензије: очувана Н 7 cm, Ro 16,8 cm, Rd 4,8 cm

Предмет је пронађен на непознатом налазишту на дунавској обалоутврди код Пожежене.

Непубликована

Т. IV Инкрустоване зделе, пехар и орнаментисана шоља
(документација Народног музеја Србије; припрема: С. Поповић)

Pl. IV Encrusted bowls, beaker and decorated cup
(Documentation of the National Museum of Serbia; prepared: S. Popović)

Кат. 16. Здела биконичне профилације, сачувани су део трбуха с благо увученим дном и наглашеним заобљеним раменом, на које је оштро насађен део искошеног врата с хоризонтално разгрнутим ободом (Т. IV/16). Здела је богато украшена. Украс чине хоризонтална линија са спиралним увојцима на крајевима, лучне линије са концентричним круговима на крајевима, снопови линија у комбинацији са концентричним круговима и вертикални и хоризонтални низови убода. На врату су урезане линије, низови убода и концентричних кругова. На ободу су низови убода и зареза. Бела инкрустација је

местимично сачувана. Боја је мркосива, са мат превлаком. Земља је мешана с песком, неуједначено печена. Инв. 25542.

Димензије: очувана Н 7 cm, Rd 5,2 cm

Предмет је пронађен на непознатом налазишту на дунавској обалоутврди код Пожежене.

Непубликована

Кат. 17. Здела биконичне профилације, с једном дршком (Т. IV/17). Дно је равно. Рамене је заобљено, са оштријим прелазом у низак и нешто искошен врат. Обод је на четири места угласто извучен. На рамену су четири брадавичаста испупчења и снопови вертикалних линија које су у горњим крајевима комбиноване с убодима. Групе од по четири убода налазе се и на врату. На крајевима дршки су низови убода. Боја је мркосива, са мат превлаком. Земља је мешана с песком, неуједначено печена. Реконструисана је. Инв. 25540.

Димензије: очувана Н 7,2 cm, Ro 13,5 cm, Rd 4 cm

Предмет је пронађен на непознатом налазишту на дунавској обалоутврди код Пожежене.

Непубликована

Кат. 18. Пехар биконичне профилације, с једном дршком типа анса корнута, која спаја обод са раменом (Т. IV/18). Врат је цилиндричан, са нешто разгнутим ободом. Трбух је наглашен са три симетрично распоређена брадавичаста испупчења. Дно је ниско, прстенасто. На врату су украс у виду цикцак линије, канелуре и полумесечасте мотиви. На трбуху су три мотива у облику слова М, састављена од три и пет шрафираних троуглова из чијих углова се спуштају спиралне вреже, који су међусобно издвојени вертикалним линијама и низовима убода. На доњем делу трбуха су широке, међусобно повезане аркаде. Дужином обода и дршке су низови убода. Површина има добро очувану глатку превлаку мркосиве боје. Бела инкрустација је местимично сачувана. Земља садржи крупнија зрна песка, добро је печена. Реконструисан је. Инв. 25641.

Димензије: очувана Н 16,5 cm, Ro 12 cm, Rd 5,5 cm

Предмет је пронађен 1981, приликом трасирања пута на потесу између Винца и Усја, код Жутог брда.

Непубликован

Кат. 19. Шоља коничне профилације, с једном (реконструисаном) дршком и благо искошеним вратом (Т. IV/19). Дршка спаја врат са раменом. Дно је равно. На прелазу врата у рамене налази се жлеб испуњен низом неправилних убода. Боја је сивомрка, површина је оштећена. Земља је мешана с песком, неуједначено је печена. Реконструисана је. Инв. 25541.

Димензије: очувана Н 6,7 cm, Ro 9,3 cm, Rd 5 cm

Предмет је пронађен на непознатом налазишту на дунавској обалоутврди код Пожежене.

Непубликована

О АНАЛИЗАМА СПАЉЕНОГ АНТРОПОЛОШКОГ МАТЕРИЈАЛА

Остаци спаљених костију представљају вишеструки проблем у истраживању остеолошког материјала. Треба напоменути да садржај урни чини нешто мања количина спаљених костију. Из тог разлога је и антрополошка анализа веома лимитирана и најчешће не могу да се добију ни основне информације, као што су пол и старост покојника. Методолошки оквир истраживања своди се на установљавање температуре горења костију (Holden, Phakey and Clement 1995: 17–45; Mays 1998: 217; Shipman, Foster and Schoeninger 1984: 307–325), као и на тежинско мерење фрагмената кранијалног и посткранијалног дела скелета. У највећој мери су могли бити добијени резултати о тежини и димензијама костију. Савремене студије које су спровели Тротер и Хиксон показале су различиту тежину спаљених остатака у зависности од пола и узраста (Trotter and Nixon 1974). Они су у својим истраживањима добили следеће резултате:

54 г (0–6 месеци старости)

185 г (6 месеци до 3 године); 661 г (3–13 година)

2.191 г (13–25 година) и 1.919 г (више од 25 година).

За особе старије од 25 година добијене су следеће вредности, с разликама за жене и мушкарце:

мушкарци: 2.288 г (1.534–3.605 г)

жене: 1.550 г (952–2.278 г).

Добијене вредности би требало прихватити с резервом јер су проистекле из истраживања спроведених на остацима спаљених индивидуа у данашњим крематоријумима. Када су археолошке популације у питању, у обзир би требало узети и чињеницу да кости вероватно нису прикупљане у целости после обреда кремације, већ само одређени део који би се чувао у урни. На археолошким налазиштима је важно запажање да нису једнако гореле кости на свим деловима скелета.

С друге стране, проучавање температуре горења омогућено је променом боје костију. На мањим температурама кост постаје црна, затим прелази у сиву, док при већим температурама постаје бела. Остале промене се јављају у виду пукотина. С повећањем температуре, течне материје из костију прелазе у гасовито стање, чија је последица ширење костију, које губе тежину и пуцају, уз смањење обима. Степен оксидације се може разликовати у односу на групу костију и приказан је на табели 1 (Mays 1998: 217, tab. 11.1; Holden, Phakey and Clement 1995: 17–45; Shipman, Foster and Schoeninger 1984: 307–325). У појединим случајевима је запажено кривљење, коме су подложније дуге кости због структуре коју сачињава компактно ткиво. Кривљење костију може бити подстакнуто калцинацијом соли у њима, којој доприносе високе температуре (Silva 2015: 140–141; Ubelaker and Rife 2008: 11). Свакако треба узети у обзир и фактор ефекта наглог хлађења костију после кремације, а чија последица евентуално може бити промена боје или структуре хуманих спаљених остатака.

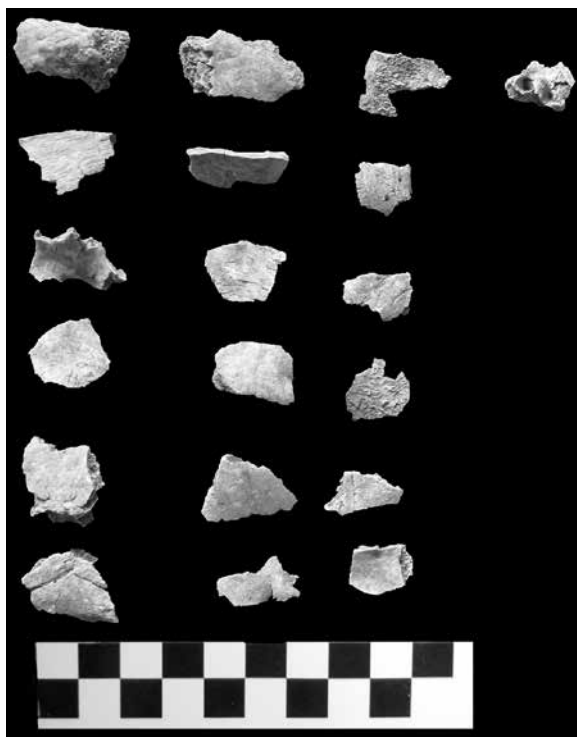
Група костију	°C (према Mays-u)	°C (према Holden et al.)	°C (према Shipman et al.)
Кости лобање	525–1200	>600	940
Кости горњих екстремитета	(440–525)–1200	<300–>600	640–940
Кости доњих екстремитета	(180–525)–1200	<300–>600	<285–940
Фрагменти посткранијалног скелета	525–1200	>600	940
Укупно	(180–525)–1200	>600	940

Табела 1 Степен оксидације органских материја
(према: Капуран и Миладиновић-Радмиловић 2011: 147)

Table 1 Oxidation level of organic materials
(after: Капуран и Миладиновић-Радмиловић 2011: 147)

Резултати антрополошке анализе

У урни кат. 5 (инв. 25548) налазила се већа количина фрагментованих остатака кремираних костију (сл. 3, 4, 5). У питању је индивидуа чији телесни развој у тренутку смрти није био завршен, а пол се на основу расположивог остеолошког материјала није могао утврдити. Боја и промене на костима услед температуре којој су биле изложене, у одређеној мери су промениле њихову текстуру, а приметне су и пукотине. Анализом су добијене вредности које су приказане на табели 2.

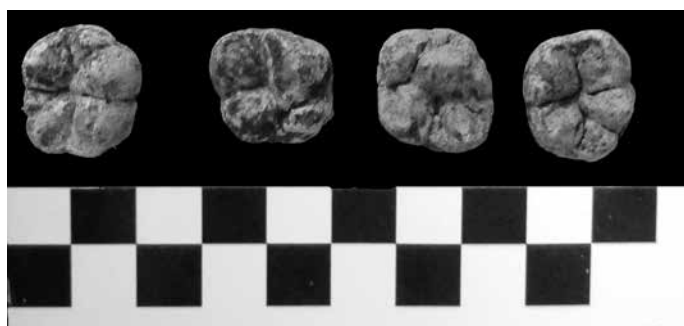
Сл. 3 Остаци кремираних костију лобање из урне инв. 25548, кат. 5 (фото: К. Живковић)

Fig. 3 Remains of cremated skull bones from urn inv. 25548, cat. 5 (photo: K. Živković)

Садржај урне кат. 14 (инв. 25645) чинио је мању или „уобичајену“ количину костију, која се најчешће налази у урнама (сл. 6). Пол и старост нису могли да се утврде, као и палеопатолошки статус.

Сл. 4 Спаљени остаци дугих костију из урне инв. 25548, кат. 5 (фото: К. Живковић)
Fig. 4 Remains of cremated long bones from urn inv. 25548, cat. 5 (photo: K. Živković)

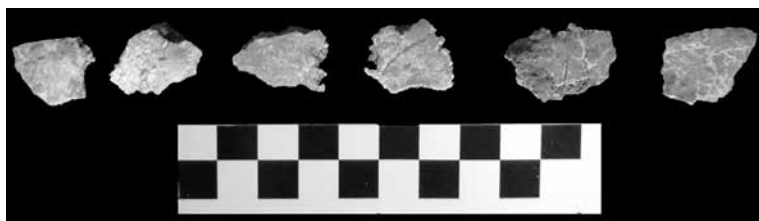

Сл. 5 Остаци круница зуба молара из урне инв. 25548, кат. 5 (фото: К. Живковић)
Fig. 5 Remains of molar crowns from urn inv. 25548, cat. 5 (photo: K. Živković)

Број урне	Број фрагмената костију лобање и тежина у грамима	Број фрагмената дугих костију и тежина у грамима	Број костију остаци посткранијалног скелета и тежина у грамима	Димензије костију (cm)
25544	8; 10 г	11; 19 г		1–6 cm
25548	21; 30 г	102; 191 г	554 г	1–6,5 cm
25645	6; 6 г	13; 29 г	113 г	0,5–4 cm

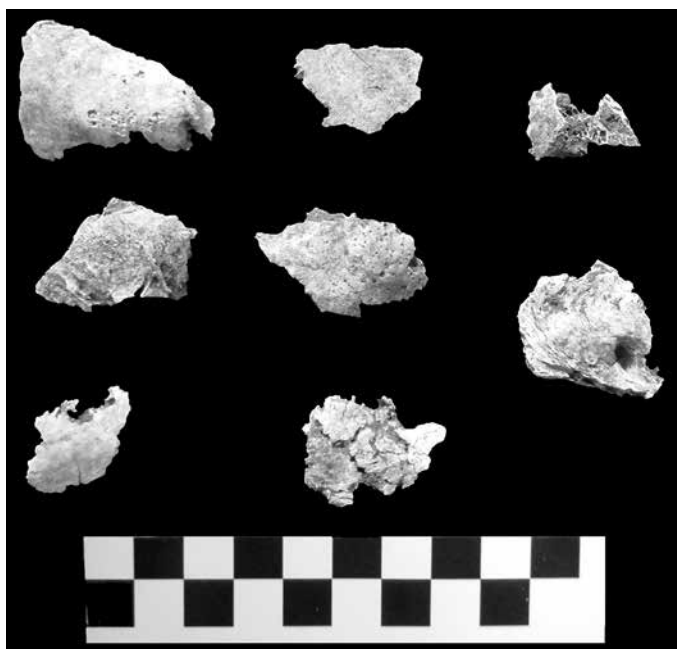
Табела 2 Резултати антрополошке анализе сачуваних остатака костију из урни кат. 3, 5 и 14 (аутор: И. Микић)

Table 2 Results of the anthropological analysis of preserved bone remains from urns cat. 3, 5 and 14 (author: I. Mikić)

Сл. 6 Спаљени остаци костију лобање из урне инв. 25645, кат. 14 (фото: К. Живковић)
 Fig. 6 Remains of cremated skull bones from urn inv. 25645, cat. 14 (photo: K. Živković)

Свега неколицина костију (сл. 7) чинила је садржај урне кат. 3 (инв. бр. 25544). Пол, старост и патолошки статус нису могли да се утврде. Промена боје костију би могла да укаже на смер кретања ватре током кремације, али веома мала и фрагментарно очувана количина костију није пружила могућност за прецизнији закључак.

Сл. 7 Спаљени и фрагментовани остаци лобањских костију из урне инв. 25544, кат. 3 (фото: К. Живковић)

Fig. 7 Burned and fragmented remains of skull bones from urn inv. 25544, cat. 3 (photo: K. Živković)

Можемо да констатујемо да антрополошки материјал који је био доступан за анализе кремираних остатака из наведене три урне није пружио, осим у једном случају, податке о полу, старости и палеопатолошком статусу. Као погребна пракса током праисторијског периода, кремације које су антрополошки анализирани у овом раду имају сличне карактеристике као у појединим, већ истраженим гробовима спаљених покојника на територији Србије. На налазишту Пећине код Виминацијума посредно су констатовани трагови лома-

че, за коју се претпоставља да је служила за кремацију. Њена конструкција се састојала од јаме и надземног дела у облику трапа или куће, који је такође горео. Такве конструкције су се налазиле у близини некрополе и имале су и симболично значење. Сматра се да су служиле да се покојник на ритуалан начин уведе у подземни свет (Јацановић 1987).

На крају, може се рећи да изнета археолошка и антрополошка грађа даје много нових елемената значајних за даље проучавање културних и друштвених прилика током средњег/касног бронзаног доба како у области Браничева тако и на ширем панонско-подунавском простору. Сматрамо да се оправданост публикавања откупљеног археолошког материјала не огледа искључиво у могућностима његовог тренутног коришћења већ, у највећој мери, и у трајности употребе класификације одређене врсте налаза из одређеног периода. Отворена структура те класификације публикавањем не може и не треба бити нарушена открићем нових класа, типова или варијанти дубовачко-жутобрдске археолошке групе пошто није хијерархијски структурирана. Дефинитивна потврда да неки од типова урни, здела или пехара обухваћених у овом раду припадају мало ранијем или мало каснијем периоду бронзаног доба на тлу централног Балкана не мора да наруши структуру рада, пошто класификационе јединице нису међусобно зависне.

** Искрену захвалност на драгоценој стручној помоћи и изузетним цртежима аутори дују колеџи Александру Кайурану из Археолошкој институцији у Београду. Захвалност на техничкој обради цртежа дујујемо колеџама Слободану Појовићу из Народної музеја Србије и Кристијани Живковић, мајстер студенткињи археологије.*

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Alexandrov, S., Ivanov, G. and Hristova, T. 2016

The necropolis of Baley in Northwest Bulgaria and its significance for the end of the Bronze Age and the beginning of the Iron Age in the Lower Danube, in: *Southeast Europe and Anatolia in prehistory, Essays in honor of Vassil Nikolov on his 65th anniversary*, K. Bacvarov and R. Gleser, eds., Bonn: Verlag dr. Rudolf Habelt GmbH, 439–456.

Vasić, M. M. 1902

La nekropole de Kličevac, *Revue archaologique* 1: 172–190.

Васић, М. М. 1907

Жуто Брдо, прилози за познавање гвозденог доба у Дунавској долини, *Сџаринар* (н.р.) 2, св. 1: 1–47.

Васић, М. М. 1912

Жуто брдо. Прилози за познавање гвозденог доба у Дунавској долини. Жуто брдо и његови налаасци, *Сџаринар* (н.р.) 5 (1910): 1–207.

Вукмановић, М. и Поповић, П. 1984

Ливаде, Мала Врбица – извештај о сондажним ископавањима у 1980. години, у: *Ђердајске свеске* II, ур. В. Кондић, Београд: Археолошки институт, Београд, Народни музеј, Београд, Одељење за археологију Филозофског факултета у Београду, 85–92.

Vukmanović, M. and Popović, P. 1986

Recherches archeologiques sur la localite „Livada“ pres de Mala Vrbica, у: *Ђердајске свеске* III, ур. В. Кондић, Београд: Археолошки институт, Београд, Народни музеј, Београд, Одељење за археологију Филозофског факултета у Београду, 7–26.

Вукмановић, М. и Радојчић, Н. 1995

Каџалој мейала II, Београд: Народни музеј.

Garašanin, M. 1983

Dubovačko-žutobrdska grupa, у: *Praistorija jugoslavenskih zemalja* IV, ур. А. Benac, Sarajevo: ANUBiH, Centar za balkanološka ispitivanja i Svetlost, 520–535.

Гарашанин, М. и Гарашанин, Д. 1951

Археолошка налазишћа у Србији, Београд: Просвета.

Dumitrescu, V. 1961

Necropola de incineratie, din epoca bronzului de la Cirna, București: Institutul de Arheologie al Academiei Republicii Populare Romine.

Јацановић, Д. 1986

Праисторијска остава бронзаних предмета из Старог Костолца, *Viminacium* 1: 5–13.

Јацановић, Д. 1987

Прилог тумачењу религијско-културних појава у дубовачко-жутобрдској култури, *Гласник Српској археолошкој друштва* 4: 124–129.

Јацановић, Д. 1991

Нове статуете Дубовачко-жутобрдске културе и прилог тумачењу статуета као божанства смрти, *Viminacium* 6: 5–22.

Јацановић, Д. 1997

Нови прилози о касном бронзаном и раном гвозденом добу у Браничеву, у: *Археологија источне Србије*, ур. М. Лазић, Београд: Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, 249–258.

Jevtić, M. and Vukmanović, M. 1996

Late Bronze and Early Iron Age in the Danube Valley from V. Gradište down to Prahovo, in: *Yugoslav Danube Basin and the Neighbouring regions in the 2nd Millennium B.C.*, N. Tasić, ed., Beograd: SANU, Institute for Balkan studies, 283–293.

Капуран, А., Булатовић, А. и Данковић, И. 2019

Horizonti bronzanog doba na lokalitetu Nad Klepečkom = Bronze Age horizons at the site of Nad Klepečkom, in: *Viminacium u praistoriji = The Prehistory of Viminacium*, ур. А. Капуран и др., Београд: Археолошки институт, 79–141.

Капуран, А., Булатовић, А. и Јовановић, И. 2014

Бор и Мајданпек, културна стратиграфија праисторијских локалитета између Ђердапа и Црног Тимока, у: *Археолошка праћа Србије IX*, ур. С. Перић и С. Мијић, Београд: Археолошки институт; Бор: Музеј рударства и металургије.

Капуран, А. и Миладиновић-Радмиловић, Н. 2011

Некропола на Борском језеру: нови прилози о сахрањивању у бронзаном добу, *Сџаринар* (н.с.) 61: 141–153.

Крстић, Д. 2003

Гламија, некропола бронзане доба у Корбову, Београд: Народни музеј у Београду.

Летица, З. 1975

Праисторијска некропола „Песак” код Корбова, *Сџаринар* (н.с.) 24–25 (1973–1974): 163–173.

Мано-Зиси, Ђ., Марић, Р. и Гарашанин, М. 1950

Ископавања на Орашју, *Сџаринар* (н.с.) 1: 143–168.

Mays, S. 1998

The Archaeology of Human Bones, London and New York: Routledge.

Митровић, Ј. 2019–2020

Нови прилог проучавања дубовачко-жутобрдске антропоморфне пластике, *Архаика* 7–8: 29–42.

Palavestra, A. 2020

Usamljeni arheolog - Terenski metod Miloja M. Vasića, Beograd: Filozofski fakultet u Beogradu.

Пековић, М. 2013

Инкрустиована керамика бронзане доба у српском Подунављу, Београд: Војни музеј.

Роровић, Р., Vukmanović, M. and Radojčić, N. 1986

Fouilles de sondage sur la localite Vajuga-Pesak, у: *Ђердајске свеске* III, ур. В. Кондић, Београд: Археолошки институт, Београд, Народни музеј, Београд, Одељење за археологију Филозофског факултета у Београду, 168–183.

Премк, А., Поповић, П. и Бјелајац, Љ. 1984

Вајуга-Песак, извештај о сондажним ископавањима у 1980. години, у: *Ђердајске свеске* II, ур. В. Кондић, Београд: Археолошки институт, Београд, Народни музеј, Београд, Одељење за археологију Филозофског факултета у Београду, 111–123.

Silva, F. C. 2015

The funerary practice of cremation at Augusta Emerita (Mérida, Spain) during High Empire: contributions from the anthropological analysis of burned human bone, in: *The Archaeology of Cremation-Burned human remains in funerary studies*, T. Thompson, ed., Oxford: Oxbow Books, 123–151.

Стојић, М. и Јацановић, Д. 2008

Пожаревац, културна стратиграфија праисторијских локалитета у Браничеву, у: *Археолошка трага Србије* IV, ур. С. Перић и М. Ђорђевић, Београд: Археолошки институт; Пожаревац: Народни музеј.

Shipman, P., Foster, G. and Schoeninger, M. 1984

Burnt Bones and Teeth: An Experimental Study of Color, Morphology, Crystal Structure and Shrinkage, *Journal of Archaeological Science* 11: 307–325.

Tasić, N. 1972

Die Pannonische tiefebene und der Zentralbalkan am Übergang von der mittleren in die späte Bronzezeit, *Balkanica* III: 93–113.

Тасић, Н. 1983

Јуіословенско Подунавље од индоевројске сеобе до њродора Скијаа, Нови Сад: Матица српска; Београд: Балканолошки институт Српске академије наука и уметности.

Тасић, Н. 1997

Енеолит и бронзано доба источне Србије, у: *Археологија источне Србије*, ур. М. Лазић, Београд: Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, 79–90.

Todorović, J. 1977

Praistorijska Karaburma II, nekropola bronzanog doba, Beograd: Muzej grada Beograda.

Trotter, M. and Hixon, B. B. 1974

Sequential Changes in Weith, Density and Percentage Ash Weight of Human Skeletons from an Early Fetal Period Through to Old Age, *Anatomical Record* 179: 1–18.

Ubelaker, D. H. and Rife, J. L. 2008

Approaches to Commingling Issues in Archeological Samples: A Case Study from Roman Era Tombs in Greece, in: *Recovery, Analysis, and Identification of Commingled Human Remains*, B. J. Adams and J. E. Byrd, eds., Totowa, NJ: Humana Press, 97–122.

Holden, J. L., Phakey, P. P. and Clement, J. G. 1995

Scanning electron microscope observations of incinerated human femoral bone: A case study, *Forensic Science International* 74: 17–28.

Holenweger, E. 2011

Die antropomorphe Tonplastik der Mittel- und Spätbronzenzeit im mittel- bis unterdanubischen Gebiet, Eine Untersuchung zu agaischen Traditionen und ihrer Verbreitung an der unteren Donau, PHD Dissertation, Universität des Saarlandes.

Цермановић-Кузмановић, А. 1960

Нова некропола жутобрдске културе „Песак“ код Корбова, *Сџаринар* (н.с.) 11: 185–192.

JOVAN D. MITROVIĆ
National Museum of Serbia

ILIJA Ž. MIKIĆ
Institute of Archaeology, Belgrade

PURCHASED CERAMIC FINDINGS FROM THE VICINITY OF GOLUBAC: A NEW CONTRIBUTION TO THE STUDY OF THE BRONZE AGE IN BRANIČEVO

SUMMARY

During the 1980s, the National Museum of Serbia purchased nineteen ceramic vessels for its prehistoric collection, which, according to their general decoration style and typological traits, belong to the horizon of encrusted ceramics of the Dubovac – Žuto Brdo – Grla Mare type (middle and second half of the 2nd millennium BC). Unfortunately, despite our best efforts, we cannot give a lot of precise fact regarding the context for devastated sites and sites with undetermined location near Požežena and from the area between Vinci and Usje, from which the purchased vessels originated. The lack of stratigraphic data as well as the state of the assumed destroyed edges of the dug “grave units” or cult pits rendered any conclusion-making process difficult, in terms of the number of pits, chronological phases of the digging of “graves”, “cenotaphs” or pits, amount of offerings or funeral feast remains, whether the “graves” were aligned concentrically or in rows on the surface, and also if they had been, for example, visibly marked on the surface.

Identical or similar occurrences in the manner of burials have been registered on all the necropolises known so far of the Dubovac – Žuto Brdo – Grla Mare cultural complex. Smaller or greater differences which can be seen are of local importance and reflect the specificity of conditions in which certain communities developed. The closest analogies are provided by necropolises from the area of Oltenia in Romania (e.g., Krna and Balta Verde), north-eastern Serbia (e.g., Orešac and Ludoš in Banat; Pesak, Vajuga and Glamija in the Iron Gates section of Ključ) and in north-eastern Bulgaria (e.g., Balej).

According to their functional forms, several types of vessels can be singled out among the ceramic findings of the Dubovac – Žuto Brdo – Grla Mare group, namely: urns, bowls (also used as lids for urns), beakers with one or two handles, cups, double bowls, zoomorphic vases, stands, hearth ware, lids, etc. Out of the nineteen purchased vessels which originate from the site near Požežena and from the area between Vinci and Usje, six urns (cat. 1–6), three bowls (cat. 15–17), one beaker (cat. 18) and one cup (cat. 19) had been decorated with diverse combined engraved or imprinted ornaments, which were encrusted.

All the purchased findings are typical representatives of the ceramography of the archaeological group of Dubovac – Žuto Brdo – Grla Mare of the Middle and Late Bronze Age.

Aside from the decorated examples, a considerable part of the purchased material belongs to undecorated ceramics. Those are biconical (pot-bellied) urns with two band-shaped, vertical handles (cat. 7–14). Undecorated ceramics make up for a significant part of the findings of the Dubovac – Žuto Brdo – Grla Mare group. Undecorated vessels published in this paper fully correspond, by their shape, to the findings from the necropolis at Krna, or from graves BI/1 and I2 from the site of Vajuga–Pesak, the site of Glamija, and its graves no. 7, 8, 9 or 12, as well as those from the site of Mrfaja.

Traces of cremated deceased individuals, funerary pyres or any types of grave offering were found only in vessels with cat. 3, 5 and 14.

Urn cat. 5 contained a large amount of fragmented remains of cremated bones and fragmented bronze jewellery: *lunula*-shaped pendant, bracelet with a triangular cross-section and pin. The individual buried in this manner hadn't finished their physical development at the time of death. On the other hand, it wasn't possible to determine the gender on the basis of the osteological material available. Colour and changes on bones, due to the temperature that they had been exposed to, modified their texture to a certain extent, but cracks can also be noted.

The contents of urn cat. 14 had a smaller or "usual" amount of bones that is commonly found in urns. Gender and age couldn't be established, nor the paleopathological status.

Merely a few bones were the content of urn cat. 3. Gender, age and paleopathological status couldn't be established. Changes in the bone colour could indicate the direction of fire during cremation, but the very small amount of fragmentarily preserved bones prevented us for making more precise conclusions.